

מבוא

המשפחה היהודית לדורותיה, תמיד הייתה עמלה בהכנות לכבוד שבת, ועיקר ההכנות סבבו סביב הכנת המאכלים השונים לארוחות השבת. ברור שעד כמה שניתן, יש לעשות מאמץ להכין את צרכי השבת מלפני השבת, ולהכניס את השבת כשכל המאכלים כבר מוכנים. אך עדיין, ישנם מאכלים שמאבדים מערכם וטריותם אם יוכנו מבעוד יום. בדרך כלל, מדובר בסלטים מסוגים שונים.

עיקר הבעיה בהכנת סלט היא חיתוך ירקות דק דק (בעיה שתתבאר לקמן). אולם אם מקפידים לחתוך חתיכות גדולות, ומקפידים לעשות זאת סמוך לסעודה, אין כל בעיה בכך.

סלט אבוקדו שונה משאר הסלטים בכך שמעצם מהותו ענינו להיות מרוסק - "חתוך דק דק", ואז יש לברר האם ניתן להכינו בשבת. יש להביא בחשבון שאבוקדו הוא ירק רגיש, ולא ניתן להכין סלט זה מבעוד יום, שכן הוא נוטה להשחיר.

סוגיית הבסיס

ראשית, נציין שמלאכת "טוחן" מוזכרת **במשנה** בפרק "כלל גדול" (שבת ע"ג ע"א):
אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... **הטוחן**... הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת.

השאלה היסודית שצריכה להתבאר (גם במלאכות אחרות), היא האם המלאכה מתארת תוצאה או פעולה. נסביר, אם כוונת התורה לאסור מלאכות שתוצאתן היא טחינה, מסתבר שמה שנאסר הוא לקיחת חומר אחד (חיטה) והפיכתו לחומר חדש (קמח) על ידי הטחינה. ממילא לפי דרך זו אם ניקח חומר מסוים ונחתוך אותו ועדיין שמו עליו (שברי גרגרי חיטה), לא יהיה כאן איסור טוחן. אולם אם כוונת התורה לאסור מלאכות שפעולתן היא טחינה, אזי מסתבר שכל חיתוך דק יהיה אסור.
הגמרא (ע"ד ע"ב) על המשנה הנ"ל מביאה שתי מימרות:

אמר רב פפא: האי מאן **דפריס סילקא** - חייב משום **טוחן**.

אמר רב מנשה: האי מאן **דסלית סילתי** - חייב משום **טוחן**.

במימרא של רב פפא מדובר בפרימת סלק (אוכל), לא נתברר מה רמת החיתוך שממנה ומטה חל איסור טוחן. במימרא של רב מנשה מדובר על פירור (כמו סולת) של חומר

שנקרא סילתי (ואיננו יודעים כעת את טיבו של החומר). הישפת אמותי על הגמרא הנ"ל מבאר:

האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ואף על גב דלא דמי לשאר טוחן דנוטל הקמח מתוך הקליפה והכא הרי גם לאחר שנטחן הוא כמקודם ולא נשתנה מראיתו. מכל מקום שפיר חייב דממשכן יליף והתם לא הוי טחינת חטים אלא טחינת סממנין וגם כן לא נשתנה מראיהן אחר טחינה.

השפת אמת הבין משתי המימרות הנ"ל בבירור כאפשרות השניה שהצענו לעיל, והיא שפעולת הטחינה היא הגורם לאיסור, ולא התוצאה שחומר חדש בא לעולם. מכל מקום, להלן יתבאר שיתכן לדייק מכמה ראשונים שלא כשפת אמת, ושיש דרישה ליצירת חומר חדש, שאם לא כן זו לא מלאכה משמעותית.

איכות הטחינה

נעייך בקצרה בדברי הראשונים על הגמרא הנ"ל, וננסה לבחון מתוכם מה רמת החיתוך הנדרשת להיחשב "טוחן".

רש"י (ד"ה 'דפריס סילקא') כותב על המימרא של רב פפא:

במ"ם גרסינו, ולא בסמ"ך, כדפירש בהעור והרוטב מאי קיפה - פירמא, מינצי"ר בלעז - לחתוך לחתיכות קטנות] **מחתכו הדק**.

רש"י מלמדנו, שרמת החיתוך הנדרשת שממנה יהיה חייב, היא בחיתוך דק ומטה. לשון זו הועתקה אף בר"ן (על הר"י"ף ל"ב ע"א). וכן נראה שזו שיטת ר"י (ק"י"ד ע"ב, תוספות ד"ה 'אלא') - "הא דאמר בפרק כלל גדול האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן דהתם מיירי כשעושה חתיכות דקות מאד".

הרמב"ם (פ"ז ה"ה) מגדיר את מלאכת טוחן: "**המחתך את הירק מעט מעט** לבשלו הרי זה חייב שזו המלאכה **תולדת**¹ טחינה, **שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה**, וכל

1. יש לברר מדוע לדעת הרמב"ם הדין של "האי מאו דפריס..." הוא תולדה ולא אב. נראה שתשובה לכך ניתן למצוא בהמשך דברי הישפת אמת' שהוזכרו לעיל, וכך לשונו: "אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ואף על גב דלא דמי לשאר טוחן דנוטל הקמח מתוך הקליפה והכא הרי גם לאחר שנטחן הוא כמקודם ולא נשתנה מראיתו מכל מקום שפיר חייב דממשכן יליף והתם לא הוי טחינת חטים אלא טחינת סממנין וגם כן לא נשתנה מראיהן אחר טחינה, [אכן ברש"י לקמן (קכח) כ' האי מאן דפריס סילקא דמי לטוחן משמע דאינו טוחן ממש וכן ברמב"ם (פ"ז מה"ש ה' ה') וביראים (סי' ק"ב) **מבואר דהוי תולדה דטוחן ואפשר משום דאינו טוחן ממש אלא מחתך אותם לחתיכות דקות** אבל לפי הר"ח דעביד כעין כתישה הוי ממש טוחן אף על גב דלא נשתנה מראיהו כנ"ל].

העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן". וכן פסק במפורש הרמב"ם בפכ"א הי"ח: **"המחתך את הירק דק דק** כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן וחייב". אם כן נראה בעליל שהרמב"ם בשיטת רש"י ותוספות! המאירי (על הגמרא הנ"ל ד"ה 'מחתך') הכריע אף הוא כשיטת רש"י ודעימיה. וכן נראה מהיראים (סימן רע"ד): **"הלכך יזהר אדם שלא ישליך פירות לפירורין דקין ושיעור דקיקותם ופרירותם לא ידעתי לברר"**.

אך לר"ח הבנה אחרת:

האי מאן דפריס סילקא - פירוש **כעין כתישה ולא כעין חיתוך** חייב משום טוחן. וכן מאן דסלית סילתי - פירוש עצי דקלים שעומדים שיבי שיבי כעין נימין שכשמפרק הנימין הללו **יוצא מביניהן כמו קמח דק** לפירוש (המנפץ) חייב משום טוחן.

הר"ח במפורש הולך בדרך הראשונה שהצענו לעיל, והיא שהעיקר במלאכת טוחן היא התוצאה ולא הפעולה, כלומר אם הטחינה היא לא משמעותית דיה כדי להפוך חומר אחד לחומר חדש אבקתי, אין זה טוחן! משמע שלשיטה זו, חיתוך דק דק אינו טוחן.

הרא"ש (ז, ה) מביא את דברי הר"ח ומעיר:

ופירוש הגון הוא דומיא דסלית סילתי. **ומה שפרש"י** דפריס סילקא שמחתך ירקות דק דק **פירוש תמוה** הוא דבר שהוא אוכל ומחתך אותו דק דק אין שייך ביה טחינה.

הרא"ש, אם כן, ראה את שיטת רש"י ודעימיה וחלק עליה והעדיף את שיטת הר"ח², להקל בגדרי טוחן, שאם יחתוך ירק דק דק, אבל לא דק כקמח יהיה פטור (ואולי אף מותר) ואילו לרש"י אסור מהתורה! נראה שאף הר"י (ל"ב ע"א) פוסק כך מדכתב:

פירוש דסלית סילתי אלו עצי דקלים שעומדין שיבי שיבי פירוש נימין נימין וכשמפרק אותן הנימין יוצא מביניהן **כמין קמח דק ומתוך כך נחשב כטוחן**³.

לסיכום: שיטת הר"ח, רא"ש והר"י, היא שטוחן חייב רק בחיתוך דק כעין כתישה שיראה כמו קמח.

2. הקורבן נתנאל על הרא"ש הנ"ל באות י', מסביר מדוע לא קיבל הרא"ש את שיטת רש"י: "כי התורה לא נתנה שעור לאכול חתיכות קטנות".

3. אמנם השלטי גבורים שם באות ג' טוען שהר"י כשיטת רש"י והרמב"ם, וכך לשונו: **"ופי רבינו ומי"י פכ"א מהל' שבת וסמ"ג לאוין ס"ה מסכימין לפי רש"י"**, מכל מקום **פשטות לשון הר"י** קרובה לדרכו של הר"ח והרא"ש, ומסתבר שהר"י ימשיך את מסורת הגאונים, והרא"ש דרכו לפסוק כר"י בהרבה מקומות.

שיטת שאר הראשונים (רש"י, ר"י, רא"ם, רמב"ם, ר"ן ומאירי) היא שטוחן חייב בחיתוך דק.

הטור (סימן שכ"א) פסק: "אסור לחתוך הירק דק דק שדומה⁴ לטוחן". וזה כשיטת שאר הראשונים⁵.

וכן פסק השו"ע (שכ"א, י"ב): "המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן". מתברר, שהשו"ע הכריע לחומרא, שכן מדובר באיסור תורה. וכך פוסק השש"כ (פ"ו, א'): "איסור טחינה כולל, נוסף על מלאכת הטחינה עצמה, גם קציצת דבר לחלקים קטנים, מעיכתו כתישתו, ריסוקו וכל אופן אחר של הקטנת דבר לחלקים קטנים".

סוגי המאכלים שחייבים על טחינתם

עד כה הגדרנו את רמת החיתוך להחשב טוחן. עתה נברר האם איסור טוחן חל רק כאשר הוא יוצר שינוי שהוא עילוי המאכל (הכשרת דבר לאכילה) או שמא די בכך שנשתנתה התצורה של המאכל מדבר שלם לחתיכות קטנות, כדי לחייב. כלומר, האם טחינת מאכל שראוי לאכילה כמות שהוא, נחשב פעולה משמעותית להחשב "מלאכת מחשבת" (סוף סוף, משהו חדש בא לעולם) ויהיה חייב על כך, או שמא נאמר שאין כאן "מלאכת מחשבת" משום שטחינה זו לא שיפרה באופן משמעותי את המאכל (שכן אף קודם היה ראוי לאכילה).

התוספות (ד"ה 'האי' על הסוגיא לעיל) נוקט בלשון קצרה: "דווקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי". והעתיק את לשונו הגהות אשרי על הרא"ש שציינו לעיל (ז, ה).

התוספות קובע בצורה ברורה: אין טחינה באוכלין. לא נתברר לנו מדוע. תוספות הרא"ש הרחיב מעט יותר את היריעה וכתב: "דווקא בסילקא שייך טחינה שכן זרכה בכך אבל בשאר אוכלים שרי". ונראה לבאר שיטה זאת כך: מאכל או דבר אחר שהכשרתו לשימוש חייבת לעבור טחינה, והם אינם ראויים לאכילה או שימוש לפני טחינה (כחיטים לאפיה, סלק לאכילה ועצים לאבקתם) אזי הטוחן אותם מכשירם ועובר באיסור תורה! מה שאין כן במאכל שניתן לאוכלו כמות שהוא (בננה, גזר, ביצים, גבינה, בשר וכד') הטחינה בו

4. נראה שרמזו כאן בביטוי "שדומה לטוחן" לדברי הרמב"ם "המחתך את הירק מעט מעט... שזו המלאכה תולדת טחינה", וכפי שהסביר השפת אמת לעיל הערה 1.

5. אכן יש לתמוה, כיצד חלק הטור על דברי אביו הרא"ש, שאין זו דרכו. וגם בפעמים שחלק על אביו, ציין זאת והסביר מדוע.

אינה מלאכה ויש לומר אף **מותרת לחלוטין**⁶. וכן הבין ה'תורת הדשן' (סימן נ"ו), וזו לשונו:

דיש לומר גבי אוכלין לא שייך טחינה, אלא מידי דאורחיה לטחון, כגון טחינת חיטין או שעורין וכהאי גוונא, אבל שאר אוכלין לא. וכן כתב התוספות אהא דלעיל, האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, דווקא בסילקא שייך טחינה, אבל בשאר אוכלין שרי.

את שיטת התוספות שאין טחינה באוכלין פוסק גם הריטב"א⁷ בשם רבו (הרא"ה), וכן מובא בחידושי הר"ן (הישן)⁸ בשם הרא"ה, והתרומה⁹.

ברמב"ם (פ"ז ה"ה) שראינו לעיל בהגדירו את המלאכה נאמר: "המחתך את הירק מעט מעט **לבשלו** הרי זה חייב". ה'כסף משנה' שם מביא את דברי הרמ"ך:

ה"ל לפרש **דווקא ירק שאינו נאכל חי** אבל ירק הנאכל חי כגון שום וכיוצא בו מותר לחתכו כמו הפת.

לפני שנעסוק בשיטת הרמב"ם נאמר, שדי ברור **שהרמ"ך** הבין ברמב"ם את שיטת התוספות לעיל. ה'בית יוסף' (בסימן שכ"א) מבאר את שיטת הרמב"ם כך:

נראה שהוא ז"ל מפרש דווקא נקט סילקא שחותכין אותה דק דק לבישול והוא הדין לשאר ירקות שחותכין אותן דק דק לבישול ואפשר דאפילו הן נאכלות כמו שהן חיות אם חתך אותן דק דק לבשל נמי מיחייב אבל **אם רוצה לאכלן חיות**

6. כן ראיתי בספרו של הגר"מ פיינשטיין 'דברות משה' סימן ס"ד הערה מ': "החלוק שכתב התוספות דווקא בסילקא שייך טוחן אבל שאר אוכלין שרי, נראה שהוא משום שצריך שיהיה תיקון בהטחינה כמו טוחן שבתבואה שאינו ראוי לעשות הימנו פת בלא טחינה לקמח, ולכן בסילקא שחתיכה גדולה לא ראוי כל כך לאכילה מצד מרירותו וטעם אחר כדומה שבהטחינה נקלש המרירות וכדומה וראוי יותר לאכילה, **אבל בשאר אוכלין שהוא שוה לענין הטעם וכדומה כשהם חתיכה גדולה לפתיתין, אף שנקל קצת ללעוס פתיתין קטנים מחתיכה גדולה אין זה תיקון ממש** שלכן אף שעושה מעשה הטחינה אינו חייב על זה. ואם כן כוונת התוספות הוא לאו דווקא סילקא אלא סילקא וכיוצא בה שאיכא תיקון בהפרימה".

7. ד"ה 'האי מאן דפריס'.

8. ד"ה 'האי מאן דפריס'.

9. נראה שהכוונה לדברי **בעל ספר התרומה**, ולא מצאתי מקור מפורש לדבר, אלא רמז בהלכות שבת סימן ר"כ: "ועתה מנהג לאכול שמכי שקורין אשקלוני"ש בלעז או בצלים וקולפין להן לאוכלן במלח בשבת מותר. וכן מנהג. והא דקאמרינן בירושלמי כד מפרך ברישיה חייב משום דש. היינו כי רוצה לכרת שום לעשות בהן איסורא אחרינא. אבל כי רוצה לאכול בלא איסור אחרי כן שרי לקולפן לאוכלן מיד". **ואולי גרסא אחרת, הייתה לפנייהם.**

אפילו חתכן דק לית בהו משום טוחן ואפשר דאפילו איסורא דרבנן לית בהו
דאין דרך טחינה בכך.

ה'בית יוסף', אם כן, מבין ברמב"ם שיטה מעט שונה מהתוספות, והיא שחייבים על טחינה רק כשזו מובילה לבישול ולאפיה, אך אם נאכל הפרי חי, אינו חייב¹⁰. וכן הבין ה'תרומת הדשן' (סימן נ"ו): "והרמב"ם כתב דאין טחינה בפירות, ונוכל לומר כל שכן שאר אוכלין"¹¹.

עד כאן ראינו חבל ראשונים גדול הסבור "שאין טחינה באוכלין". עתה נעיין בהמשך דברי היראים (סימן רע"ד) שהזכרנו לעיל:

ולפרר לחם מותר מאחר שנטחן כבר לא מצינו טוחן אחר טוחן כך ראיתי כתוב
בשם רבינו יוסף מפירוש רבינו שמואל זכר שניהם לברכה.

דברים אלו הובאו גם בהגמ"י¹² ובמרדכי¹³. מתברר שהראשונים הללו מתירים לטחון לחם על פי רבנו יוסף מפי הרשב"ם, משום שאין טחינה אחר טחינה (הלחם נטחן כבר מחיטה לקמח). אילו סברו הראשונים הנ"ל ש"אין טחינה באוכלין" לא היו זקוקים לנימוק המחודש ש"אין טוחן אחר טוחן", משמע **שהם אינם מקבלים** את היסוד ש"אין טחינה באוכלין". וכך הבין ה'תרומת הדשן' שצינו לעיל:

וכתב עוד שם במרדכי דמותר לפרר לחם משום דנטחן כבר, ולא מצינו טוחן
 אחר טוחן. **משמע אי לאו האי טעמא, הוי שייך טחינה בלחם, ואף על גב דאוכל**
הוא.

הרשב"א בתשובותיו (חלק ד' סימן ע"ה) מחדש יסוד (שנדון בו בהמשך), שטחינה לאלתר מותרת, וזו לשונו:

מסתברא דהא דפריס סילקא, דווקא במחתך דק דק, **כדי לאוכלו למחר**, או אפילו לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בערב בשולו.

10. וכן נראה **מהרמב"ם** בפכ"א הי"ח: "המחתך את הירק דק דק **כדי לבשלו** הרי זה תולדת טוחן וחייב". שפירות שראויין לאכילה כמות שהן לא שייך בהם טחינה. (אמנם המגיד משנה התקשה בכך וגרס אחרת, אולם עדיין פירושנו אפשרי לפי גרסת הרמב"ם המקובלת, וכך גרס הכ"מ שם). ואם תקשה מדברי הרמב"ם בפ"ח ה"ט"ו: "וכל השוחק תבלין וסמנין במכתשת הרי זה טוחן וחייב. וכן הנוסר עצים ליהנות בנסורת שלהן, או השף לשון של מתכת חייב משישוף כל שהוא", נאמר, שחייב רק היכא שלא ניתן להגיע לתוצאה או לאכול את המאכל ללא הטחינה.

11. וכן כתב ה'**ילקוט יוסף**' שבת ח"ג שכ"א בהערה ח' תחילת עמוד שפ"ג מתוך **ספר יד אהרן בשם מהר"י הלוי**.

12. אות ע' על הרמב"ם פכ"א הי"ח.

13. על שבת סימן שס"ה.

וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכו גדולות או קטנות.

דברי הרשב"א הללו הובאו גם בר"ן¹⁴. לענינו, ניתן לדייק שאף הרשב"א והר"ן סוברים שיש טחינה באוכלין שכן הפטור היחידי שציינו בדבריהם הוא טוחן לאלתר, לו סברו שאין וחינה באוכלין היה עליהם להשמיע זאת. מכל מקום, דיוק זה אינו מוכרח.

לסיכום: התוספות (ר"ל), הרא"ש (בתוספותיו), הג"א, ריטב"א, רא"ה, ספר התרומה, תרוה"ד, רמ"ך ואולי הרמב"ם סוברים שאין טחינה באוכלים, וזו קולא גדולה שכן במקרים רבים אנו חותכים דברים הראויים לאכילה!

ואילו היראים, הגמ"י והמרדכי שהביאו את דברי רבנו יוסף ורשב"ם סוברים כנראה שיש טחינה באוכלין, כלומר, הם מחמירים ואוסרים טחינה בכלה ענין. ומסתבר שאף הרשב"א והר"ן כך סוברים¹⁵.

הטור (סימן שכ"א) פסק: "אסור לחתוך הירק דק דק שדומה לטוחן". וכן פסק השו"ע (שכ"א, י"ב): "המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן".

נראה שגם הטור וגם השו"ע התעלמו מסוגיית "טחינה באוכלין". כאשר אנו מוצאים ראשונים שלא התייחסו לענין¹⁶, ניתן לומר שאין ללמוד דבר משתיקתם, אך לא כן ביחס לטור, ובודאי שלא ביחס לשו"ע, שכן פשוט וברור שהם נחשפו לדברים הנ"ל. אלא, על כורחנו, לומר שגם הטור וגם השו"ע כנראה פוסקים לחומרא, שיש טחינה באוכלין¹⁷, מכך שלא ציינו קולא זו. ואם נתמה כיצד פסקו הטור והשו"ע נגד רוב הראשונים, נשיב שבספק איסור תורה הלך אחר המחמיר. וכך פסק ה'משנה ברורה' (שם ס"ק ל"ח) על דברי השו"ע: "ומדסתם משמע דאפילו בירקות שראוי לאכלן חיינן גם כן סבירא ליה דיש טחינה באוכלין".

14. על הר"ן דף ל"ב ע"א ד"ה 'אמר רב פפא'.

15. נציין שמהראשונים האחרים שעיינו בהם לעיל (רש"י, ר"ח, רי"ף ומאירי) לא משמע דבר, ולא ניתן לדייק משתיקתם.

16. עיינו בהערה לעיל.

17. כך נראה מדברי הבאה"ג שם אות ע' שכתב למקור דברי השו"ע: "וכפרוש הרשב"ם הביאו ההגהות בפרק כ"א וסמ"ג והר"ן ומרדכי", הרי לנו שלדעת הבאה"ג השו"ע פסק כראשונים שמהם הבנו שיש טחינה באוכלין. וכך הסביר גם ה'ילקוט יוסף' שבת ח"ג סימן שכ"א בהערה ח' בסוף ד"ה 'על כל פנים'.

מעניין לציין את דברי היילקוט יוסף (שבת ח"ג שכ"א, ד'), שבדרך כלל נצמד ללשונו של השו"ע וכאן כתב:

יש אומרים שהמחתך את הירק בסכין דק דק הרי זה תולדת טוחן וחייב. **ורוב הפוסקים** חולקים על זה וסוברים שאינו חייב אלא כשמחתך ירק שאינו ראוי לאוכלו כמות שהוא חי, וחותרו על דעת לבשלו, אבל ירקות הראויים לאוכלם כשהם חיים, וכן פירות וכל כיוצא בזה, מותר לחתכם אפילו דק דק. **וראוי להחמיר** כסברא הראשונה הואיל והיא מחלוקת הפוסקים באיסור תורה. כאן רואים בעליל, שפסיקת השו"ע להחמיר הייתה נראית קשה בעיני היילקוט יוסף שכן חבל ראשונים גדול וחשוב הקל במפורש ש"אין טחינה באוכלין". **כדי לבסס את טענתו, שהשו"ע עצמו לא פסק לחומרא מעיקר הדין**, אלא בגלל ספק, אדגים מה קורה בצרוף ספקות - ספק ספקא. דוגמא לכך היא סוגיית **טוחן בדבר שאינו מגידולי קרקע**. מובא ב'תרומת הדשן' (סימן נ"ו):

איכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבנידון דידן, כולי עלמא מודו דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם, **דאינהו כולי גידולן מן הארץ**, ויש במינן טחינה, כגון תבואה וקטנית, דעיקר טחינה שייך בהו, אבל בשר דאין גידולו מן הארץ **יש לומר דבאוכל כזה לכולי עלמא לא שייך בהו טחינה**. והכי מצינו לענין מלאכת מעמר, דקאמר אביי בפרק כלל גדול: אין מעמר אלא בגידולי קרקע. **אף על גב דרבא פליג עליה התם**, יש לומר דלענין טחינת אוכלין דבלאו הכי לא שייך בהו טחינה כולי האי, מודה דיש לחלק משום גדולי קרקע. דכיון דכתבו התוספות בהדיא דבאוכלין לא שייך טחינה, וכן כתב אשירי דהוי תמיה, איך שייך טחינה באוכלין, אין לסתור דבריהם מדברי שאר הגאונים, אלא אם כן מצינו שנחלקו עליהם בהדיא, אבל כל כמה שנוכל לחלק, לומר דבהך מילתא מודו אלו לאלו אמרינן הכי.

השו"ע (שכ"א, ט"ו) מאמץ את הפסק הנ"ל לחלוטין: **"מותר לחתוך בשר מבושל או צלי, דק דק בסכין"**. הרי לפנינו היתר לחתוך דק דק, כיצד זה יתכן? מבאר המגן אברהם (שם ס"ק י'):

דהרי התוספות והרא"ש כתבו **דאין טחינה באוכלין** ואף שקצת סבירא ליה דיש טחינה כמ"ש ס"ב דווקא בגידולי קרקע אבל בשר דאין גדולו מן הארץ לא שייך בו טחינה.

וכן הסביר ה'משנה ברורה' (שם ס"ק ל"א). ראינו, אם כן, שבהצטרף ספק בדיני טוחן לשאלה הבסיסית האם יש טחינה באוכלין, יפסוק השו"ע לקולא. הרי שהשו"ע לא ממש

פוסק בהחלטיות שאין טחינה באוכלין, אלא כך ראוי להחמיר, ועולים הדברים יפה עם לשונו של היילקוט יוסף¹⁸ שהבאנו לעיל.

רעיון זה מובע במפורש בהמשך דברי היילקוט יוסף¹⁹ (שבת ח"ג סימן שכ"א סעיף י"ב):

מותר לחתוך בסכין בשר מבושל או צלי דק דק, אפילו שלא לצורך סעודה לאלתר, הואיל ואין גידולו מן הארץ, ויש אומרים שאין טחינה אלא בגידולי קרקע, ובצירוף סברת הפוסקים שאין טחינה באוכלים הראויים כמות שהם, לכן יש להתיר.

היתר "לאלתר" בטוחן

המקור של המושג "לאלתר" בהלכות שבת, הוא בסוגיית בורר¹⁸, שם נפסק שמותר לכתחילה לברור אוכל מתוך פסולת, ביד לאלתר¹⁹. אולם לא מצאנו שום רמז בגמרא שהיתר לאלתר יחול גם במלאכת טוחן. גם שאר הראשונים לא הזכירו דבר זה, עד הרשב"א, וזו לשונו בתשובה (חלק ד' סימן ע"ה):

מסתברא דהא דפריס סילקא, דווקא במחתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפילו לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בערב בשולו. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. אבל לאוכלו מיד, מותר. שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכו גדולות או קטנות. דכענין שאמרו לענין בורר... דאלמא כל שאוכל לאלתר, כדרך שדרכן של בני אדם לאכול, אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפי' לבו ביום, וה"נ דכוותה היא.

הרשב"א בתשובתו מחדש חידוש עצום, שהיתר לאלתר שלמדנו במלאכת בורר, נאמר אף במלאכת טוחן. דברים אלה הובאו גם בר"ן²⁰ וכן משמע מדברי המאירי²¹.

הישלטי גבורים²² לעומת זאת הגיב בחריפות נגד החידוש הנ"ל שאין לו כל מקור:

ותמיהני עליו, דכיון דהאיסור הוא משום טוחן, מה לי טוחן לבו ביום או לאלתר או למחר. וכי כל המלאכות כולן שרי לעשותן בדצריך לאותה מלאכה לאלתר? ואל תשיבני מברירה שהתירו לברור כשרוצה לאכול לאלתר, דהתם טעמא דבכהאי גוונא שהתירו לא הוי ברירה ועוד שחכמים עצמם פירשו דין

18. שבת ע"ד ע"א.

19. ראשונים על שבת ע"ד ע"א, רמב"ם הלכות שבת פ"ח הי"ב, ושו"ע ש"י"ט, א'.

20. על הרי"ף ל"ב ע"א ד"ה 'אמר רב פפא', ובחדושי הר"ן (החדש) ד"ה 'אמר רב פפא'.

21. שבת קי"ד ע"ב ד"ה 'קניבת ירק'.

22. ל"ב ע"א מדפי הרי"ף באות ג'.

הבורר בה, אבל הכא שהם פירשו שחתיכת ירק דק הוי טוחן, ולא חלקו, מניין לנו לחלק מסברא ולדמות מה שלא דמו הם.

השלט"ג מקשה את הבורר מאליו, מנין לו לרשב"א חידוש זה?! בבורר יש הגיון של דרך ברירה, אבל בטחינה או שטוחנים או שלא, ומה גם שאם כדברי הרשב"א היה צריך דבר זה להישמע מפי אמורא.

עוד נציין שאם נדייק **בכל הראשונים** שלמדנו לעיל באיכות הטחינה ובטחינה באוכלין אף אחד מהם לא הזכיר קולא זאת של לאלתר בטוחן! ובפשטות כל שאר הראשונים יסכימו לשלט"ג ויאסרו אפילו לאלתר!
ולמרות כל זאת כותב ה'בית יוסף' (שכ"א):

נמצינו למדין **דמותר לחתוך בשבת קיבוץ ירקות שקורין אינשלאד"ה** והוא **שיאכל לאלתר** לדברי הרשב"א ואפילו אם אחד מחתך לצורך כל בני הסעודה שרי שהרי התוספות (ע"ד ע"א ד"ה 'בורר') פירשו בורר ומניח דהיינו בורר לצורך אחרים **ומשמע דליכא מאן דפליג עליה דהרשב"א בהא** דהא שפיר מיייתי ראיה מההיא דבורר.

אחר כך מציין ה'בית יוסף' שם שבלאו הכי ישנם ראשונים שסוברים שאין טחינה באוכלין, ויש את שיטת הר"ח והרא"ש שחיתוך שאינו כקמח מותר, ושיטת הרמב"ם שטחינה שאינה לצורכי בישול מותרת. ולבסוף מסכם ה'בית יוסף' הלכה למעשה:

ומכל מקום נכון הדבר להזהיר שיחתכום לחתיכות גדולות קצת ושיאכלו לאלתר וכל כהאי גוונא נראה דלית ביה בית מיחוש לדברי הכל.

אך להפתעתנו בשו"ע (שכ"א, י"ב) כתוב בלשון קצרה: "המחתך הירק דק דק, חייב משום טוחן". ה'בית יוסף' בשולחנו הערוך התעלם לגמרי מכל המערכה שעשה ב'בית יוסף'! ניתן להציע שני פתרונות אפשריים. **האחד**, שמאחר וה'בית יוסף' פסק את פסקו ב'בית יוסף', לא ראה צורך לחזור על הדבר שנית. אם הסבר זה ישמע תמוה, ודאי הוא עדיף מלומר שה'בית יוסף' סותר את עצמו²³. וכך סובר ה'ילקוט יוסף'²⁴ וכן ה'מנוחת אהבה' (פרק ח' הערה 42), וזו לשונו:

ואף על פי שבש"ע השמיט מרן דין זה, **יש לומר משום שפשוט הדבר להתייר** דהו"ל דרך אכילה, וכמ"ש כיו"ב מרן החיד"א. ובפרט בנידון דידן שהמנהג פשוט בהרבה מקומות לחתוך הסלאט דק דק בשבת וכמו האחרונים שנביא

23. ישנם מספר דוגמאות שדין מסוים נכתב ב'בית יוסף' ולא נזכר בשו"ע (המתנה אחרי תבשיל של בשר כדין בשר).

24. שבת ח"ג שכ"א הערה ט' בד"ה 'והנה גם'.

להלן. ואפשר שגם מרן ידע ממנהג זה ועל כן השמיט דין זה מהש"ע לרוב פשיטותו להתיר.

פתרון שני, הוא לטעון, שהיתר ה'בית יוסף' נעשה מאוסף ספקות וגם אז ההיתר בתנאים מגבילים (חתיכות גדולות). לכן חשש ה'בית יוסף' לאיסור תורה בטוחן, ונקט בשו"ע קו מחמיר יותר. ומסתבר שחזר בו השו"ע ממה שכתב ב'בית יוסף', ושפרו ההלכתי השו"ע הוא המכריע. וכך משמע מ'החזון איש' (סימן נ"ז):

והנה הבית יוסף במסקנתו דן לענין אינשלד"א וצירף צדדי היתר. א. דעת תוספות דדווקא סילקא [והוא כהעתקת הג"א ולמש"כ לעיל יש בזה פלוגתא בכונת ר"ן]. ב. דעת ר"ח והרא"ש דלא הוזכר כלל דין חתיכת ירק. ג. דעת הר"מ דדווקא לבשל איכא חיוב ואולי לאכול יהיה מותר. ד. דעת הרשב"א דלאכול מיד מותר. ה. שאין חותכין דק דק. **ואחרי כל הנ"ל החמיר שיכוונו לעשות חתיכות גדולות קצת [משמע יותר מדרך שנהגו כדי לצאת מספק] ואף על גב דצייד לומר שאין מי שחולק על הרשב"א, מכל מקום לא סמך על זה, והיה מסתפק דהראשונים דסתמו לא סבירא להו כן.**

הרמ"א, לעומת זאת, דווקא כן אימץ את קולת הרשב"א, וזו לשונו: וכל זה לא מיירי אלא בחותך ומניח, אבל אם לאכלו מיד, הכל שרי מידי דהוי אבורר לאכול מיד, דשרי²⁵.

המגן אברהם (שכ"א ס"ק ט"ו) מקבל אף הוא את היתר הרשב"א ופוסק: **אבל במדינתנו נהגו לחתוך הצנון דק דק מאד ויש להם על מי שיסמוכו ועל כל פנים אסור לעשות עד יציאת בית הכנסת דבעינן סמוך לסעודה ממש.**

גם ה'משנה ברורה' (שם ס"ק מ"ד - מ"ה) בעקבותיו פוסק כך: דלא שייך שם טחינה כשמחתך בסכין אלא בטוחן להניח אבל כדי לאכול מיד ודאי דשרי שהרי לא אסרו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות או קטנות א"כ הוי דרך אכילתו בכך... **ויש מפקפקין על היתר זה** וגם בבית יוסף כתב שאף מי שמכוין לאכול מיד גם כן יזהר לחתוך לחתיכות גדולות קצת ומטעם זה כתבו כמה אחרונים גם כן דנכון להתנהג כמו שכתב הבית יוסף ומכל מקום הנהגין לחתוך הבצלים והצנון דק דק אין למחות בידם דיש להם על מי

25. יש להעיר שהרמ"א לא פתח את הגהתו בביטוי "יש אומרים" כדרכו בבואו לחלוק על המחבר, אלא כתב את דבריו כהמשך ופרשנות לדברי המחבר, ונראה שגם הרמ"א הבין שה'בית יוסף' לא חזר בו, אלא מתיר טוחן לאלתר.

שיסמוכו ועל כל פנים אסור לעשות עד יציאת בית הכנסת דבעינן סמוך לסעודה ממש כמ"ש בסימן ש"ט לענין בורר. והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב חטאת והבצלים אסורים באכילה.

ה'חזון איש' (סימן נ"ז) בניגוד גמור לכל האחרונים נוטה להחמיר ואף יחס חומרא זו לשו"ע (כפי שראינו לעיל). ה'חזון איש' טוען שאף הרשב"א עצמו לא התיר ממש מלאכת טוחן לאלתר, וכך הוא טוען:

נראה דלא התיר הרשב"א **רק חיתוך דק דק** כיון דעיקר החיתוך הוא דרך אכילה אין חילוק בין חתיכות קטנות וגדולות והכל מיקרי דרך אכילה, **אבל ריסוק היינו כתישה כמעשה הטחינה ממש** ואין זו דרך מלאכה אלא תיקון המאכל על צורה אחרת אין אכילתו מיד פועלת כאן כלום.

הש"כ (פ"ו, ו') נראה שהולך בעקבות ה'חזון איש', שכן פסק:

אוכל שהוא מגידולי קרקע חיים, כגון פירות או ירקות שאינם מבושלים שמרסקים אותם כדי לאוכלם, אסור לרסקו, אבל מותר לחתוך בסכין חתיכות גדולות קצת, אך לא יחתוך דק דק, **ויקפיד לעשות זאת סמוך לסעודה**. והחותך בעבור ילד קטן או בעבור המתקשה לאכול את אשר הוכן בדרך זו, **יש לו על מי לסמוך אם יחתוך בשבילם גם דק דק, בתנאי שיעשה כן סמוך לסעודה**.

נראה שהש"כ חש שהפסק שלו הוא לא שורת הדין ממש, משום שרוב ככל האחרונים הקלו בטוחן לאלתר, לכן התיר הש"כ טוחן לאלתר עבור ילדים.

ה'ילקוט יוסף' (שבת ח"ג סי' שכ"א סע' ד') פוסק:

יש אומרים שהמחתך את הירק בסכין דק דק הרי זה תולדת טוחן וחייב. ורוב הפוסקים חולקים על זה וסוברים שאינו חייב אלא כשמחתך ירק שאינו ראוי לאוכלו כמות שהוא חי, וחותרו על דעת לבשלו, אבל ירקות הראויים לאוכלם כשהם חיים, וכן פירות וכל כיוצא בזה, מותר לחתכם אפילו דק דק. וראוי להחמיר כסברא הראשונה הואיל והיא מחלוקת הפוסקים באיסור תורה. **במה דברים אמורים** כשמחתך את הירק על דעת לאוכלו לאחר זמן, או למחר, אבל **אם מחתכו כדי לאוכלו "לאלתר" מותר**.

כלומר, הגרע"י מצרף את סוגיית טחינה באוכלין לסוגיית לאלתר, וכששניהם מתחברים מקל הוא לחתוך סלט אפילו דק דק! וזו קולא גדולה יותר מן ה'בית יוסף'! וכמו שהקלו המגן אברהם וה'משנה ברורה'. וכן פסק מפורש ה'ילקוט יוסף' (שם סעיף ה'):

ולכן מותר לחתוך ירקות הנאכלים כמות שהם חיים, ל"סאלאט", בסכין דק דק. כגון עגבניות, מלפפונים, חזרת, וכדומה, בין לעצמו בין לאחרים, על דעת לאכול אותם לאלתר. והמחמיר לחתוך הירקות לחתיכות גדולות קצת, ולאוכלם לאלתר, תבא עליו ברכה.²⁶

טחינת פירות וירקות רכים (מעיעכה)

עד כאן עסקנו בטחינה ממש (הפיכת גושים לאבקה) או בחיתוך (הפיכת גוש לחתיכות קטנות). עתה נברר מה הדין בפרי או ירק שמטבעו הוא רך (בננה, אבוקדו וכד'), האם זה גם טחינה ואז המעיכה אסורה מכל וכל? או שמא זה לא נקרא לטחון, והמעיעכה תהיה מותרת?

המרדכי (סימן שס"ב ריש פרק כלל גדול) פוסק:

אומר העולם שאותם טרטרי"ש של תפוחים מותר להחליקם ואין בהם משום ממחק שאין עיבוד באוכלין. אבל מכל מקום אין זו ראייה דנוכל לומר דהא דקאמר הכא אין עיבוד באוכלין היינו מדאורייתא אבל מדרבנן יש עיבוד. אכן מכל מקום יש להתיר משום דנאכלות כמו שהן בלא חליקה והמחמיר תבוא עליו ברכה.

המרדכי לא ממש עסק בשאלתנו, אך מכל מקום ניתן ללמוד מדבריו שהבעיה היחידה שעמדה לנגד עיניו במעיכת הפרי זה מלאכת "ממחק", ולא חש אף לרגע למלאכת טוחן! אם כן, אולי מכאן ראייה להתיר מעיכת פירות! הרמ"א (שכ"א, י"ט) פוסק את המרדכי הנ"ל:

ומותר להחליק האוכל בשבת, ולא הוי בזה משום ממחק, הואיל ואפשר לאכלו בלא זה. ומכל מקום המחמיר במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך, תבוא עליו ברכה.

ה'משנה ברורה' (שם ס"ק פ"ב) פוסק: "ולמרח תפוחים מבושלים על הלחם והוא הדין שומן וחמאה בודאי שרי". נראה, אם כן, מהמרדכי, הרמ"א וה'משנה ברורה' שאין כל איסור למעך תפוח מבושל, עתה נברר מה הדין בפרי שמטבעו הוא רך, ולא מחמת בישול.

26. מבאר שם ה"לקוט יוסף" בהערה ט' ד"ה 'והנה': "שהרי מרן כתב דלית מאן דפליג על הרשב"א, וצירף דעת הסוברים דבנאכלים חיים מותר לחתוך דק דק. ורק לרווחא דמילתא הוסיף שנכון לעשותם חתיכות גדולות, ולעת הצורך יש להקל אף בחתיכות קטנות".

מקור חשוב לענין שאלתנו הוא התוספתא בשבת (ט"ו סוף הי"ג):

אין מרסקין דבילה וגרורת וחרובין לפני זקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין בעץ הפרוד ואינו חושש.

ה'חזון איש' (סימן נ"ח ס"ק ט', ד"ה 'סימן') בעקבות דברי התוספתא הנ"ל פוסק:

לענין חיוב טוחן אין נפקותא בין דבר יבש שמתפרד לרסיסים נפרדים, ובין דבר רטוב שמתדבק בטחינתו לגוש עב, שהרי דבילה וגרורת שנכתשין מתדבקים לגוש ומכל מקום יש בהן משום טוחן.

נראה שאכן ה'חזון איש' מחלק בין מעיכת פירות מבושלים, בהם ראינו התר, לבין מעיכת פירות חיים שם לדעתו כל ריסוק הוא מלאכת טוחן.

ה'אגרות משה' (או"ח ד', ע"ד אות ב') לעומת זאת, חולק על ההבנה הנ"ל, וזו לשונו:

הנה **פשטות לשון הרמ"א** במחתך גרורות וחרובין לפני זקנים שאוסר בתוספתא הוא **דווקא בחותך ומניח אבל לאכלו מיד הכל שרי** מטעם דמחתך בסכין אפילו דק דק לאכול לאלתר אינו בשם טחינה אלא בשם חתיכה לאכילה... ונמצא שהחזון איש בהלכות שבת סימן נ"ז שהמשמעות לשון לפני זקנים סובר דהוא מתפרש שהן מסובין לאכול ופליג מטעם זה ואוסר אף בכדי לאכול לאלתר הוא נגד הרמ"א והמגן אברהם והפמ"ג והגר"א וגם הגר"ז והמ"ב ועה"ש.

ובענין **פירות רכים** הוסיף ה'אגרות משה' הנ"ל וכתב:

לא שייך לאסור ריסוק בננות כדי להאכיל להתינוקות סמוך לאכילתם, אבל בריסוק הבננות נראה שאין לאסור אף לשיטת החזון איש דאין להתיר אף סמוך לאכילה בדק דק כטחינה ממש דענין טחינה הוא כשנעשו פירורין ורסיסין דקין כטחינת קמח וכדומה וזה אי אפשר לעשות על ידי מזלג וכף אלא דנשאר רק חתיכה אחת אך שנעשה רך מאד בלחות הרבה וגם המראה לא נשתנה, וה'חזון איש' בעצמו בד"ה ולהאמור כתב שכעין זה לא הוי טחינה דכתב דמירי שאינן נפרכין לרסיסים אלא נעשין רכין ואין זה טחינה, וכן מסתבר בפשיטות שלכן לא שייך טחינה כלל בריסוק בננות, ולכן לא מובן מש"כ ה'חזון איש' דבשחיקת בננות לפני התינוקות בשבת איכא איסור טחינה, ומה שכתב אחר זה לענין חיוב טוחן אין נפקותא בין דבר יבש שמתפרד לרסיסים נפרדים ובין דבר רטוב שמתדבק בטחינתו לגוש עב שהרי דבילה וגרורות שנכתשין מתדבקים לגוש ומכל מקום יש בהן משום טוחן, דלא דמי כלל דגרורות הא הם תאנים יבשים שנטחן לרסיסים אך מפני שיש בהגרורות דבר

המדביק נדבקים הרסיסים זה לזה ואף אחר שנדבקו ניכרין שהם רסיסים שנדבקו זה לזה לכן הוא טחינה וכן הוא שחיקת הריפות בקדרה לעולם ניכרין שהם דברים מפורדין שנתדבקו. ואינו כן שחיקת בנות שא"א על ידי שחיקה לעשותן רסיסין אלא הוא בכל שחיקה שיהיה לא מתפרדין לפירורין אלא שהוא דבר אחד כמתחלה אלא שנעשה רך מאד בלחות הרבה כידוע וגם בדקנו בעצמנו ששחקנו גרוגרות ושחקנו בננה על מגררת וראינו שהוא כן. **ולכן יש להתיר לשחוק בנות לתינוקות סמוך לאכילתן גם במזלג כדרך שהנשים שוחקות להתינוקות.**

ה'אגרות משה', כאן בדין ריסוק פרי חולק על ה'חזון איש' לקולא, **בשני ענינים; האחד, שלא לתר יהיה מותר בכל דרך שהיא, והשני, שלדעת ה'אגרות משה' יש הבדל בין פרי מבושל שנמעך אך בפעל הוא חתיכות חתיכות, לבין בננה שהיא לעולם נשארת חתיכה אחת אלא צורתה משתנית, ואין בזה טוחן כלל.**

השש"כ (פ"ו, ז') פוסק:

פירות חיים, כגון בננה, אבוקדו וכיו"ב, אין למורחם על פרוסת לחם משום איסור טחינה, אלא אם כן הם רכים מאוד כך שכשאווחו במקצת הפרי אין השאר נגרר אחריו.

נראה מלשונו של השש"כ שפסק את העקרון של ה'חזון איש' שיש כאן טחינה, ויישב את הקושי של ה'אגרות משה' על ה'חזון איש' בכך שחילק בין פרי רגיל לפרי רך מאוד²⁷. ובהערה י"ז שם כתב השש"כ בלשון וע"ע (שמשמעו דעה חולקת):

וע"ע תשובות הגר"מ פיינשטיין שליט"א על "הלכות שבת" ח"ד ס"ק ב, דענין הטחינה כשנעשו פירורין דקין כטחינת קמח, ולא כשנעשית חתיכה אחת, אף שנעשה רך מאוד, ע"ש, דלכן לא שייך טחינה בריסוק הבננה. ודע עוד, דאפילו נאמר דשייך בו משום טוחן, מכל מקום לדעת המקילים להלך בהערה כי יש לומר דכל שהוא אלא לתר יש להקל בשעת הצורך.

ומשמע מדבריו שבצרוף סוגיות כגון לאלתר "יש להקל בשעת הצורך".

27. כך מובא בשם הגרש"ז אורבך בהערה י"ח שם בשש"כ.

סיכום ומסקנות

מאמרנו עוסק בשאלה האם מותר להכין בשבת **סלט אבוקדו**. הזכרנו שעקב רגישות האבוקדו, לא ניתן להכין סלט זה מבעוד יום, שכן הוא נוטה להשחיר. הבעיה שנדונה, היא **מלאכת טוחן בשבת**. על כן עמדנו על גדרי החיוב במלאכה זו. נסקור בקצרה את מסקנות הדיון דלעיל ואת השלכותיו על הכנת סלט אבוקדו. פתחנו בשאלה, מה **רמת הטחינה** להתחייב בטוחן בשבת. ראינו בענין מחלוקת ראשונים, מצד אחד **הר"ח, רא"ש והרי"ף**, הסוברים שצריך חיתוך דק כעין כתישה שיראה **כמו קמח**. ומאידך **רש"י, ר"י, רא"ם, רמב"ם, ר"ן ומאירי**, הסוברים שטוחן חייב **בחיתוך דק**. מסתבר, אם כן, שלשיטת **הר"ח, הרא"ש והרי"ף**, מותר להכין סלט אבוקדו בשבת, שכן תוצאת הריסוק של האבוקדו, אינה יצירת חומר חדש מעין אבקה, אלא שינוי התצורה (מצורה עגולה לרסק שטוח). אמנם, ראינו **שהשו"ע**, ובעקבותיו שאר הפוסקים, הכריעו במחלוקת הנ"ל לחומרא, אך לצורך ההכרעה להלן יש לנו לזכור שדין זה היה במחלוקת בין גדולי הראשונים.

אחר כך עברנו לדון בשאלה האם בכל **סוג של מאכל** קיימת אפשרות להתחייב במלאכת טוחן. ראינו שישנה מחלוקת ראשונים האם הטחינה צריכה להיות משמעותית ולהכשיר את הדבר הנטחן לאכילה, או שמא יש חיוב בטוחן גם אם הדבר הנטחן היה ראוי לאכילה לפני טחינתו. **התוספות** (ר"י), **הרא"ש** (בתוספותיו), **הג"א, ריטב"א, רא"ה, בעל התרומות, תרוה"ד, רמ"ך** ואולי **הרמב"ם** סוברים שאין **טחינה באוכלים**, ואין איסור לטחון דבר שראוי לאכילה כמות שהוא. **היראים, הגמ"י, מרדכי, ורשב"ם** (ויתכן שאף **הרשב"א והרי"ן**) סוברים, כנראה, שיש **טחינה באוכלין**, ויש לאסור טחינת כל סוגי המאכלים. אם נתרגם מחלוקת זו לסלט אבוקדו, הרי שכאן רוב הראשונים סוברים שאין טחינה באוכלין, ואבוקדו כידוע ראוי לאכילה גם ללא ריסוקו, ממילא יוצא שהכנת סלט אבוקדו אמורה להיות מותרת לשיטה זו. גם בסוגיה זו הכריעו **השו"ע** ושאר פוסקים בעקבותיו לחומרא, אך לצורך דיוננו נזכור שגם כאן הדין המקורי היה שנוי במחלוקת ראשונים.

כבר בגוף המאמר רמזנו על כוונתנו, שבסוגיה זו יש **לצרף את ספקות הפסיקה**, ובכך נגיע לתוצאה של ספק ספקא. לפני שנציג את מסקנתנו הסופית, נזכיר שכבר בשאלה האם יש טוחן רק בגידולי קרקע או גם בשאר דברים, חיבר השו"ע בעקבות היתרומת הדשן את שתי השאלות לעיל (איכות הטחינה, וטחינה באוכלין) כדי להתיר לטחון דבר שאינו מגידולי קרקע, למרות שישנם ראשונים שאוסרים טחינה בכל סוג של מאכל.

עתה, בבואנו לדון בסלט אבוקדו, נראה שהחיתוך אינו כקמח, האבוקדו ראוי לאכילה גם לפני טחינתו. אך ראינו, ששתי קולות אלו לא הספיקו כדי להתיר טחינה בדבר שהוא

מגדולי קרקע. אך יש להוסיף קולא שלישית המקובלת על רוב ככל האחרונים, והיא קולת ה"לאלתר". אך גם כאן ניתן לטעון שאין בדברנו כל חידוש, שכן השו"ע ידע על האפשרות לחבר את שלוש הקולות הנ"ל ובכל זאת לא התיר זאת במפורש. מכל מקום, הראינו לעיל שהאחרונים הבינו שהשו"ע בכל זאת מתיר "לאלתר" לפי דבריו ב'בית יוסף', הרמ"א במפורש התיר זאת, וכן המגן אברהם וה'משנה ברורה' ושאר אחרונים. היחידי שטוען שהשו"ע מחמיר בכך הוא ה'חזון איש', וה'אגרות משה' חלק עליו מכל וכל. אם נחזור לאבוקדו הרי נראה כמעט פשוט לחלוטין להתיר הכנת סלט אבוקדו בסמוך לארוחת השבת!

ענין אחרון שהזכרנו, והוא קולא רביעית, שיתכן שמיעוד פרי או ירק רך אינו בכלל טוחן, ויש סברא לומר שפעולת המעיכה תהיה מותרת אף ללא צרוף הספקות דלעיל. גם כאן מצאנו מחלוקת בין ה'חזון איש' ל'אגרות משה'. ה'חזון איש' בעקבות דברי התוספתא, סובר שריסוק הרי הוא כטוחן לכל דבר. ה'אגרות משה', חולק על ה'חזון איש' מכל וכל, לדעתו התוספתא היא לא לאלתר, והיא עוסקת בפרי שמתפרק לרסיסים (תאנה), אך בננה, לדעתו, אפילו ריסוק אין בו, אלא שינו צורה (מצורה של בננה לצורה של עיגול). אם נתמיד בדרכנו, הרי לפנינו קולא רביעית, שבהצטרף כל הארבעה, נראה להתיר בשופי הכנת סלט אבוקדו בשבת!

אך השש"כ (פ"ו, ז') דרך אחרת לו, הוא פוסק:

פירות חיים, כגון בננה, אבוקדו וכיו"ב, אין למורחם על פרוסת לחם משום איסור טחינה, אלא אם כן הם רכים מאוד כך שכשאווחו במקצת הפרי אין השאר נגרר אחריו.

כאן ברצוני להעיר הערה חשובה, יש לזכור שה'חזון איש' מעיקרא דדינא לא מקבל את היתר הרשב"א בטחינה לאלתר כמובן מאליו, אדרבא בריסוק ומיעוד החמיר אפילו בלאלתר (כפי שראינו לעיל ב'חזון איש' סימן נ"ז ד"ה 'ואמנם'). השש"כ (בסעיף ו') הלך אם כן, בעקבות ה'חזון איש', והגביל את היתר טחינה לאלתר לחתיכות גדולות או לילדים קטנים. לכן מובן מדוע כאן, בענין ריסוק בננות ואבוקדו לא הציע השש"כ לעשות זאת סמוך לסעודה! וכל היתרו הוא רק על ידי שינוי.

אך לפי כל שאר גדולי הפוסקים (שו"ע, רמ"א מגן אברהם, 'משנה ברורה' ועוד) שהורו שהיתר לאלתר נתקבל להלכה, נראה פשוט וברור שיש מקום להקל להכין סלט אבוקדו סמוך לארוחה! נכון שגם המגן אברהם²⁸ וגם ה'משנה ברורה'²⁹ התירו זאת רק בלשון של

28. שכ"א ס"ק ט"ו.

29. שכ"א ס"ק מ"ה.

"יש להם על מי שיסמוכו", אך אם נצרף לכך את הספק **שמה אין שם טוחן כלל בריסוק** (כשיטת ה'אגרות משה' לעיל) ובכלל שהמאכלים ראויים לאכילה כמות שהם (אין טחינה באוכלין) **פשיטא לי שיש להקל בהכנת סלט אבוקדו בשבת!**

ונראה שכך יסבור ה'ילקוט יוסף', שכן לענין בננה פסק (שבת ח"ג שכ"א, כ"ט):

מותר למעך בננה בשיני המזלג, כמעשהו בחול, לצורך תינוק, על דעת להאכילו לאלתר, ואין צריך לעשות הריסוק בשינוי.

ה'מנוחת אהבה' (חלק ב' פרק ח', י"ג) התייחס במפורש לשאלת האבוקדו, וכך פסק:

מותר בשבת לרסק בשיני מזלג או בסכין אבוקדו כדי לאוכלו מיד לאחר ריסוקו.

הערה לסיום

כאשר יש מחלוקת בין פוסקי ספרד לפוסקי אשכנז, מדורי דורות, יש לכל אחד ואחד חובת "אל תיטוש תורת אימך", וחייב כל אחד לברר את מוצא משפחתו כדי לדעת מה מסורת הפסיקה במשפחתו.

אך כאשר נופלת **מחלוקת בין גדולי דורנו**, אשר אינה המשך ישיר למחלוקת ישנה מדורי דורות, אלא נובעת מדרך עיונו ולימודו של כל פוסק במקורות המונחים לפנינו. כאן **ראוי לכל בן תורה לברר האמת לאמיתה** "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", ואם יגיע למסקנה, שאחד מגדולי הדור כיוון לאמיתה של תורה יותר מרעהו, אזי ילך לפיו ללא כל קשר למצאו העדתי של הלומד או למוצאו העדתי של גדול הדור.

אין כל יסוד בטענה שספרדים מחויבים לחשיבתו של ה'ילקוט יוסף' (הגרע"י), ואילו האשכנזים מחויבים לחשיבתו של השש"כ (במקרה זה היחזון איש), אלא כל תלמיד חכם יעיין בסוגיה לפי כוחו, ויראה האמת לעיניו³⁰.

30. עיין 'מקראי קודש', הלכות חנוכה, לרב הררי בשם הגר"א שפירא עמוד 133.